

יוני 2024

**הצ"ח חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) (תיקון – מעצר ומאסר בעבירות טרור), התשפ"ג
2023 – עמדת האגודה לזכויות האזרח**

הצעת החוק שבנדון מבקשת להתיר לעצור עד תום ההליכים קטינים שגילם נמוך מ-14 ולגזור עליהם מאסר בפועל, אם אלה חשודים או מורשעים ברצח או בניסיון לרצח בנסיבות טרור, או תוך פעילות בארגון טרור. התיקון המבוקש לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשפ"ג-2023 (להלן: **חוק הנוער או החוק**), חותר תחת הרציונאל אשר מבחין בין טיפול בנוער חשוד ועובר חוק לבין אכיפת הדין על בגירים חשודים ומורשעים; מתעלם ממאפייניהם של קטינים אשר לא מכבר חצו את גיל האחריות הפלילית ומהצורך להתאים אליהם את הדין והענישה; סותר את הוראות אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד 1989 שישראל אישרה ומחויבת לעקרונותיה; מנוגד למגמות רווחות במדינות מפותחות בתחום ענישת קטינים, לרבות קטינים המעורבים בטרור, ונטול כל הצדקה.

בשל כל אלה, אנו קוראים לכם להתנגד לה.

1. הצטרפות ישראל לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד (להלן: האמנה), אשר ישראל אישרה בשנת 1991, לוותה בין היתר בהכרה כי קטינים חשודים ועוברי חוק בכלל, וקטינים צעירים בפרט, זכאים להיות מטופלים במערכת אכיפת החוק באופן המתחשב בגילם, במידת בגרותם, בהתפתחותם הרגשית והקוגניטיבית, במידת האחריות שניתן לייחס להם ומתוך מחשבה על שיקומם ועתידם. כללים אלה יושמו בישראל עוד לפני הצטרפותה לאמנה. חוק הנוער נחקק מתוך התפיסה כי נדרשת התייחסות נפרדת לקטינים במשפט הפלילי בשל מאפייניהם הייחודיים, אשר נבחנים מאלה של בגירים עוברי חוק. בהתאם נקבעו בחוק הנוער הסדרים ייחודיים לחקירת קטינים, לעונשים שניתן להטיל עליהם ולטיפול בהם במסגרת ההליך הפלילי, שבאו לביטויים המלא בתיקון 14 לחוק משנת 2008. הסדרים אלה חלים על כלל העבירות, קלות כחמורות.
2. בין היתר, אוסר החוק להטיל עונשי מאסר על מי שגילו נמוך מ-14 (סעיף 25ד), קובע כי מעצר קטין ייעשה כמוצא אחרון, מעגן תקופות מעצר קצובות לקטינים במטרה לאפשר ביקורת שיפוטית תכופה ואוסר על מעצר עד תום ההליכים של מי שזה עתה חצו את גיל האחריות הפלילית, ועד שימלאו להם 14. הצעת החוק מבקשת להפוך הסדרים אלה, ולהסיר את ההגנות שמקנה החוק לקטינים צעירים, אם אלה חשודים ברצח או בניסיון לרצח כמעשה טרור, או שהורשעו בהם.

3. הצעת החוק קובעת, כי ניתן יהיה להטיל מאסר על קטינים בני 12-14 (להלן גם **קטינים צעירים**), וכי על עבירות אלה יחול חוק המעצרים הכללי. המשמעות היא, בין היתר, הימשכות תקופות מעצר שבהן לא חלה על המעצר ביקורת שיפוטית, אי יידוע הורי הילדים, הובלתם כבולים ואזוקים ומעצרים עד תום ההליכים. בדברי ההסבר להצעת החוק נקבע, כי בשל החומרה הנובעת למעשי טרור, אין מקום להבחנה בעבירות אלה ובחשדות להן בין קטינים ובגירים. למעשה, מבקשים יוזמי הצעת החוק להתבסס על עקרונות הוראת השעה שנהגה בין 2016 ל-2019, אך להחמירם. בהוראת השעה, אשר אף לא קטין אחד נכנס בשעריה והתגלתה כמיותרת לחלוטין, נקבע כי ניתן יהיה להטיל על קטינים צעירים עונשי מאסר, אולם אלה ירוצו רק בהגיעם לגיל 14. עד אז, יהיו הקטינים במעון נעול. הצעת החוק מבקשת לבטל זאת, ולקבוע כי ניתן לשגר בני 12 ו-13, ילדים על סף הנערות, לבתי כלא.

4. אין כל הצדקה לסטייה המהותית מעקרונות חוק הנוער, האמנה הבינלאומית לזכויות הילד והמדיניות הנוהגת בעניינם של קטינים חשודים ועוברי חוק, לרבות בגין מעשי טרור, במדינות העולם המפותח, ולהתעלמות מסיכויי השיקום הגבוהים שלהם. אין כל תכלית לביטול ההפרדה בין בגירים וקטינים. מספר זעום, חד ספרתי, של קטינים צעירים, שגילם נמוך מ-14, ואשר ביצעו פיגועים או היו מעורבים בהם אינם תופעה של "טרור קטינים", ואינו מצדיק סטייה חמורה מעקרונות יסוד ומתפיסת עולם מגובשת, אינטרדיסציפלינרית ומבוססת מחקר, בעניינם של קטינים עוברי חוק. דומה כי אין כל תכלית להצעה זולת "גמול", כפי שמצוין בדברי ההסבר לה.

5. חוק הנוער מקנה למערכת אכיפת החוק אמצעים מספקים להעניש בחומרה קטינים צעירים שעברו עבירות קשות, ובכך הוא מגשים את התכלית ההרתעתית. לצד זאת, הוא משקף את התפיסה הרווחת במדיניות העולם המפותח, אשר ברבות מהן גיל האחריות הפלילית גבוה בשנתיים ויותר מזה הנוהג בישראל, לפיה ענישת קטינים, אף אם ביצעו פשיעה חמורה, צריכה להתחשב בגילם הצעיר, במידת התפתחותם ובשלותם ובפרט בסיכויים לשקמם ולהשיבם לחברה. כפי שקבע כבר בית המשפט העליון, ככל שהנאשם צעיר יותר, כך תגבר הנטייה להפעיל בעניינו אמצעים שיקומיים תחת אמצעים עונשיים, וליתן משקל רב יותר לסיכויי השיקום (ע"פ 49/09 **מדינת ישראל נ' פלוני** (8.3.2009)).

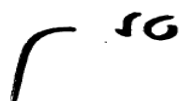
6. ואכן, מחקרים שונים מעידים על כך שתכניות שיקום, הנוהגות במעונות נעולים, יעילות יותר בהשבת קטינים עוברי חוק לחברה ובמניעת רצדיביזם מאשר ענישה קשה¹. יש לזכור עוד, שהשהייה במעונות נעולים, חרף האוריינטציה הטיפולית-שיקומית הנוהגת בהם,

¹ Global Center on Cooperative Security and International Centre for Counter-Terrorism (ICCT), [Correcting the Course: Advancing Juvenile Justice Principles for Children Convicted of Violent Extremism](#) (2017)

כרוכה בשלילת חירות ואינה פיקניק. החדרים נעולים, יש גדרות סביב, השמירה הדוקה והמשמעת נוקשה. כל ניסיון שנשמע בדיוני הוועדה לשרטטם ככפרי נופש מהווה מצג שווא.

7. זאת ועוד. ספק רב אם בתי הכלא ערוכים לקליטת קטינים צעירים ולספק להם מענה. הרעיון לכלאם לצדם של קטינים בוגרים, בני 17 ו-18, הוא רעיון עוועים, שפוטנציאל הנזק שבו קשה. לתפיסת מומחים בקרימינולוגיה ובפסיכולוגיה התפתחותית, מופרך לייחס לבני 12 ו-13 פשיעה אידאולוגית, אולם אידאולוגיה כזו עשויה להתפתח אם ייכלאו בתנאים שאינם הולמים את גילם, לצד בני נוער בוגרים. הקצנת עמדות בקרב מי שיוס אחד ישתחרר מכלאו, עשויה להשליך על החברה כולה.

8. התמודדות עם חשדות לפעולות טרור שמבצעים קטינים, ואף ביצוען בפועל, אינה ייחודית לישראל. בעשורים האחרונים הקדישו מדינות שונות חשיבה ומחקר נרחבים לתופעת מעורבותם של ילדים וקטינים צעירים בפעילות טרור. אלה הובילו למסקנה, כי יש להתייחס אליהם כקבוצה מובחנת וייחודית ולהחיל עליה הגנות פרטיקולריות, לרבות דפוסי ענישה מותאמים. ממצאיהן של תכניות שנקטו בגישה זו, מעידות על סיכויי שיקום גבוהים, מניעת רצדיביזם והגברת הביטחון הלאומי². הצעת החוק שבנדון חותרת בדיוק בכיוון ההפוך.

טל חסין, עו"ד

² Global Center on Cooperative Security, *Rehabilitating Juvenile Violent Extremist Offenders in Detention: Advancing a Juvenile Justice Approach* – a Policy Brief (December 2016)